

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET G. L. protiv Italije

(Zahtjev br. 59751/15)

Čl. 14 (+ čl. 2. Protokola 1.) • Diskriminacija • Pravo na obrazovanje • Nemogućnost dobivanja stručne pomoći u školi za autistično dijete, koja je predviđena zakonom, tijekom prve dvije godine osnovnog školovanja • Domaće pravo predviđa uključivo obrazovanje djece s invaliditetom u redovnim školama uz potporu stručnjaka • Nacionalni zakon na apstraktan način propisuje provedbu razumnih „prilagodbi”, ali njihova konkretna provedba nije precizno opisana • Čl. 14 tumačen u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i europskim dokumentima • Različito postupanje zbog invaliditeta podnositeljice zahtjeva • Pozivanje na manjak financijskih sredstava • Nacionalna tijela nisu utvrdila stvarne potrebe podnositeljice zahtjeva i rješenja kojima bi se udovoljilo tim potrebama kako bi joj se omogućilo pohađanje osnovne škole u uvjetima koji su, u mjeri u kojoj je to moguće, jednaki onima koje imaju druga djeca, a da se pritom upravi ne nameće nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje • Teška diskriminacija s obzirom na važnost osnovnog obrazovanja • Izostanak dužne pažnje nacionalnih tijela

PRESUDA

STRASBOURG

10. rujna 2020.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu G. L. protiv Italije

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Ksenija Turković, predsjednica,

Krzysztof Wojtyczek,

Aleš Pejchal,

Pauliine Koskelo,

Tim Eicke,

Jovan Ilievski,

Raffaele Sabato, suci,

i Abel Campos, tajnik odjela,

uzimajući u obzir prethodno navedeni zahtjev (br. 59751/15), koji je protiv Republike Italije 24. studenog 2015. talijanska državljanka gđa G. L. („podnositeljica zahtjeva”) podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija”),

uzimajući u obzir odluku predsjednice odjela da ne otkrije identitet podnositeljice zahtjeva (pravilo 47. stavak 4. Poslovnika Suda),

napominjući da je 16. ožujka 2017. zahtjev dostavljen Vladi,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost održanog 7. srpnja 2020.

donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

UVOD

1. U predmetu je riječ o nemogućnosti da podnositeljica zahtjeva, djevojka s neverbalnim autizmom, kojoj je danas trinaest godina, dobije stručnu pomoć u školi tijekom prve dvije godine osnovnog obrazovanja (2010./2011. i 2011./2012.).

ČINJENICE

2. Podnositeljica zahtjeva rođena je 2004. godine i živi u Eboliju. Pred Sudom ju je zastupao g. A. L. (njezin otac) i gđa M. E. D'Amico, odvjetnica iz Milana.

3. Talijansku vladu („Vlada”) zastupala je njezina bivša zastupnica, gđa E. Sapatafora, i njezina bivša suzastupnica, gđa P. Accardo.

4. Podnositeljici zahtjeva dijagnosticiran je neverbalni autizam.

5. Nakon što je počela pohađati dječji vrtić 2007., zbog invaliditeta joj je, u skladu s člankom 13. Zakona 104. iz 1992., osigurana pratnja nastavnika za pružanje potpore tijekom 24 sata tjedno uz stručnu pomoć.

6. Cilj pružanja stručne pomoći djeci s invaliditetom je pomoći im da razviju samostalnost i sposobnosti osobne komunikacije te im pomoći u učenju, odnosima i obrazovnoj integraciji kako ne bi bila marginalizirana. Zadatak je stručnog pomoćnika unaprijediti uključivanje i socijalizaciju podnositeljice zahtjeva u školi i u razredu te njezinu samostalnost (vidi stavak 18. u nastavku).

7. Tijekom prve godine pohađanja osnovne škole (2010. – 2011.) podnositeljica zahtjeva prestala je dobivati stručnu pomoć. Na kraju školske godine odlučeno je da će podnositeljica zahtjeva ponavljati prvi razred osnovne škole.

8. 10. kolovoza 2011., obzirom da je počinjala nova školska godina, roditelji podnositeljice zahtjeva zatražili su od Gradske uprave Ebolija osiguranje stručne pomoći za njihovu kćer, kako je predviđeno člankom 13. Zakona br. 104 iz 1992. Zbog izostanka odgovora lokalnih tijela ponovno su poslali zahtjev 30. siječnja 2012.

9. 21. veljače 2012. zbog šutnje administracije, roditelji podnositeljice zahtjeva zatražili su pristup spisu svoje kćeri.

10. Od siječnja 2012. plaćali su privatnu stručnu pomoć kako bi njihova kći usprkos svemu mogla dobivati pomoć u školi.

11. 19. ožujka 2012. gradska uprava ih je obavijestila da će biti teško osigurati stručnu pomoć u javnom sustavu, jer je ona bila predviđena samo do kraja 2011. godine, ali da postoji mogućnost da će ona podnositeljici zahtjeva biti osigurana u kratkom roku – no to se nije dogodilo.

12. Vlada potvrđuje da je podnositeljica zahtjeva dobila potporu za koju je troškove snosila škola. U vezi s tim Vlada je dostavila dokument, koji je potpisao ravnatelj ustanove, u kojem je navedeno da je, obzirom da podnositeljica zahtjeva nije mogla koristiti specijalizirane obrazovne usluge tijekom školske godine 2010./2011. i 2011./2012., škola osigurala osnovnu pomoć i fizičku pomoć te je određenim zaposlenicima dala upute da nastavnicima osiguraju materijalnu pomoć. U prilog tim tvrdnjama Vlada je priložila račun u iznosu od 476,56 eura (EUR).

13. Podnositeljica zahtjeva smatra da dokumenti koje je dostavila Vlada ne potvrđuju istinitost Vladinih tvrdnji. Smatra da u dokumentima nije jasno navedeno ni koja je vrsta pomoći bila pružena, ni koje su aktivnosti provedene, ni jesu li navedene osobe bile sposobne i kvalificirane brinuti se o autističnom djetetu. Nadalje, smatra da iznos utvrđenih troškova (476,56 EUR za šest zaposlenika, odnosno prosječan trošak od 80 EUR po zaposleniku godišnje) pokazuje da se potpora o kojoj je riječ sigurno ne može smatrati stalnom.

14. 15. svibnja 2012. roditelji podnositeljice zahtjeva u njezino ime su pokrenuli postupak pred Upravnim sudom regije Kampanije („TAR”). Prigovorili su zbog nemogućnosti da njihova kći dobije stručnu pomoć na koju ima pravo u skladu s člankom 13. Zakona 104. iz 1992. i zatražili od suda da utvrdi da je došlo do nepoštovanja tog prava te da naloži upravi nadoknadu štete nanesene njihovoj kćeri.

15. Presudom od 27. studenog 2012. Upravni sud odbio je tu tužbu. Smatrao je da je grad pravovremeno poduzeo potrebne korake i uzeo je u obzir situaciju u kojoj se našla regija imajući u vidu smanjenje sredstava koje dodjeljuje država.

16. Roditelji podnositeljice zahtjeva osporili su tu presudu pred Državnim vijećem. Presudom podnesenom tajništvu 26. svibnja 2015. Vijeće je odbilo njihovu tužbu. Smatralo je da je zahtjev za naknadu štete nejasan i da se njim nije dokazalo postojanje uzročno-posljedične veze između izostanka stručne pomoći i navodne štete. Presudilo je i da se ne može utvrditi odgovornost regije, jer je bila suočena sa smanjenjem sredstava koja dodjeljuje država. Smatralo je da nije potrebno roditeljima podnositeljice zahtjeva nadoknaditi troškove privatne stručne pomoći, jer se gradskoj upravi ne može pripisati nijedan propust. Konačno, kad je riječ o zahtjevu da se presudi da Grad Eboli mora osigurati pomoć predviđenu zakonom, podsjetilo je da sud gradskoj upravi može za to izdati nalog samo ako u predmetu isključivu nadležnost ima upravni sud, što nije bio slučaj u ovom predmetu.

MJERODAVNI PRAVNI OKVIR I PRAKSA

I. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Domaći pravni sustav

17. Člankom 38. Ustava utvrđeno je da osobe s invaliditetom imaju pravo na obrazovanje i stručno usavršavanje.

18. Okvirni zakon br. 104 od 5. veljače 1992. o pomoći osobama s invaliditetom, njihovoj društvenoj integraciji i zaštiti njihovih prava („Zakon br. 104 iz 1992.”) sadrži sljedeće odredbe:

Članak 3. – Nositelji prava

„1. Osobom s invaliditetom smatra se svaka osoba koja ima tjelesno, mentalno ili osjetilno oštećenje, stabilno ili u napredovanju, koje uzrokuje poteškoće u učenju, odnosima s drugima ili profesionalnoj integraciji i koje uzrokuje nepovoljan društveni položaj i marginalizaciju.

(...)”

Članak 8. – Društvena integracija i uključenost

„Društvena integracija i uključenost osobe s invaliditetom osigurane su na temelju sljedećeg:

(...)

d) mjera kojima se omogućuje ostvarivanje prava na informaciju i prava na obrazovanje osobe s invaliditetom, osobito s obzirom na tehničku i pedagošku opremu, programe, stručni jezik, evaluacijska ispitivanja i dostupnost nastavnog i nenastavnog stručnog osoblja.

(...)”

Članak 12. – Pravo na obrazovanje i poduku

„(...)”

PRESUDA G. L. protiv ITALIJE

2. Pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje i poduku zajamčeno je u svim odjelima predškolskog odgoja, u redovnim razredima školskih ustanova na svim razinama i u sveučilišnim ustanovama.

3. Cilj je obrazovne integracije razviti potencijal osobe s invaliditetom u području učenja, komunikacije, odnosa s drugima i socijalizacije.

4. Ostvarivanje prava na obrazovanje i poduku ne smije biti otežano zbog poteškoća u učenju i drugih poteškoća koje se javljaju zbog poremećaja povezanog s invaliditetom.

5. Kad se utvrdi da dijete, učenik ili student ima invaliditet u smislu članka 3. [prethodno navedeno], utvrđuje se njegov profil na temelju kriterija biopsihosocijalnog modela Međunarodne klasifikacije funkcioniranja, onesposobljenosti i zdravlja (MKF), koji je donijela Svjetska zdravstvena organizacija (SZO), za potrebe izrade individualnog projekta iz članka 14. Zakona br. 328 od 8. studenog 2000. i razrade individualnog obrazovnog plana (IOP).

(...)"

Članak 13. – Obrazovna integracija

„1. Obrazovna integracija osoba s invaliditetom u odjelima [u predškolskom obrazovanju] i u redovnim razredima školskih ustanova na svim razinama te u sveučilišnim ustanovama prvenstveno je osigurana, ne dovodeći u pitanje odredbe Zakona br. 360 od 11. svibnja 1976. i br. 517. od 4. kolovoza 1977. i njihove naknadne izmjene, na sljedeće načine:

a) Koordinacijom školskih, zdravstvenih, društvenih, kulturnih, rekreativnih i sportskih službi i ostalih teritorijalnih službi kojima upravljaju javna ili privatna tijela. U tu svrhu lokalne zajednice, školska tijela i lokalne zdravstvene jedinice, u okviru svojih ovlasti sklapaju sporazume o programu iz članka 27. Zakona br. 142. od 8. lipnja 1990. Cilj tih sporazuma, koji se sklapaju u skladu sa smjernicama utvrđenim u roku od tri mjeseca nakon stupanja na snagu tog zakona odlukom ministra nacionalnog obrazovanja uz suglasnost ministra socijalnih pitanja i ministra zdravstva, jesu razrada, provedba i zajednička provjera individualiziranih planova obrazovanja, rehabilitacije, socijalizacije te integracije školskih i izvanškolskih aktivnosti. Njima se također predviđaju uvjeti koje trebaju ispunjavati javna i privatna tijela kako bi sudjelovala u koordiniranim aktivnostima suradnje.

b) Osiguranjem tehničke opreme, pedagoškog materijala i svih oblika tehničke potpore za škole i sveučilišta, neovisno o bilo kojoj općoj ili funkcionalnoj pomoći koja se može zajamčiti na pojedinačnoj razini, radi učinkovitog ostvarivanja prava na obrazovanje, osobito u okviru sporazuma sklopljenih sa specijaliziranim centrima radi pružanja pedagoškog savjetovanja i stručnih pedagoških materijala koje su ti centri izradili ili prilagodili.

(...)

2. Za potrebe navedene u stavku 1. lokalne zajednice i zdravstvene jedinice također mogu odlučiti prilagoditi organizaciju i rad jaslica potrebama djece s invaliditetom kako bi se što ranije pokrenuo proces rehabilitacije, socijalizacije i integracije te im mogu dodijeliti nastavno osoblje, djelatnike i stručne pomoćnike.

3. Ne dovodeći u pitanje obvezu lokalnih zajednica, u skladu s predsjedničkim dekretom br. 616 od 24. srpnja 1977. i njegovim naknadnim izmjenama, da učenicima s tjelesnim ili osjetilnim invaliditetom pruže pomoć u pogledu njihove samostalnosti i

PRESUDA G. L. protiv ITALIJE

u osobnoj komunikaciji¹, pristup tih učenika aktivnostima potpore u školskim ustanovama na svim razinama jamči se dodjelom specijaliziranih nastavnika.

4. Radna mjesta nastavnika za pružanje potpore u srednjoškolskom obrazovanju raspoređuju se među osobljem koje je već zaposleno na datum stupanja na snagu ovog zakona kako bi se osigurao omjer koji je barem jednak onom koji je predviđen na drugim razinama obrazovanja, u okviru dostupnih financijskih sredstava iz članka 42. stavka 6. točke h.

(...)

6. Nastavnik za pružanje potpore² s nastavnikom odjela ili razreda u kojem radi dijeli odgovornost prema učenicima i u vezi s tim sudjeluje u osmišljavanju obrazovnih i pedagoških aktivnosti kao i u razradi i provjeri aktivnosti za koje su nadležna međurazredna vijeća, razredna vijeća i pedagoški timovi.

(...)“

B. Mjerodavna sudska praksa Kasacijskog suda

19. Kasacijski sud o ovoj materiji je na zajedničkim sjednicama donio sljedeće presude, čiji su mjerodavni dijelovi navedeni u ovoj presudi.

Presuda br. 25011 od 25. studenog 2014.:

„Kad je riječ o pružanju potpore učenicima s invaliditetom, individualizirani obrazovni plan definiran u skladu s člankom 12. Zakona br. 104 od 5. veljače 1992. obvezuje školsku upravu da osigura određen broj sati programirane potpore i ne jamči joj se diskrecijska ovlast da mjeru primjenjuje uz ograničenja zbog nedostatka sredstava, čak ni u dječjim vrtićima, iako oni nisu dio sustava obaveznog obrazovanja. Stoga, ako uprava ne osigura pružanje planom predviđene potpore, time se ograničava pravo osobe s invaliditetom na jednake mogućnosti pri korištenju školskih usluga i, ako se na jednak način ne ograniči obrazovna ponuda učenicima bez invaliditeta, to ograničenje predstavlja neizravnu diskriminaciju, čije je suzbijanje u nadležnosti građanskih sudova”

Presuda br. 25101 od 8. listopada 2019.:

„Kad se uz pomoć nastavnika matične škole i zdravstvenih djelatnika razradi individualizirani obrazovni plan kojim se određuje broj sati potpore u školi potreban učniku s osobito teškim invaliditetom, školska uprava nema diskrecijsku ovlast zbog nedostatka sredstava jednostrano izmijeniti ili ukinuti mjere dodatne potpore koje su utvrđene tim planom. Stoga je obvezna za potporu učniku dodijeliti specijalizirano nastavno osoblje i, prema potrebi, otvoriti radno mjesto nastavnika za pružanje potpore odstupajući od omjera učenika i nastavnika. Ako se utvrdi da je školska uprava potpuno ili djelomično uskratila pružanje potrebnih usluga, temeljno je pravo osobe s invaliditetom ograničeno i, ako se obrazovne usluge namijenjene učenicima bez invaliditeta ne ograniče u jednakoj mjeri, riječ je o neizravnoj diskriminaciji

¹Pomoćnici za osamostaljivanje i u komunikaciji, predviđeni člankom 13., podstavkom 3. Zakona br. 104. iz 1992., imaju zadatak u skladu s primjenjivim pravilima „ukloniti perceptivne i osjetilne prepreke”, a pomoćnici u nastavi prate učenika kako bi potaknuli samostalnost i socijalizaciju u školskoj sredini uz učitelja/nastavnika za pružanje potpore (te pružaju podršku i učitelju/nastavniku). Njihovi su ciljevi pomoći učenicima u školskim i rekreativnim aktivnostima. Pomažu im u kantini i prilikom osobne higijene. Mogu ih pratiti prilikom kulturnih aktivnosti i terenske nastave. Njima se povjerava zadaća pružanja „osnovne pomoći” učenicima s invaliditetom.

² Nastavnik za pružanje potpore jest nastavnik koji je posebno obrazovan o svim oblicima invaliditeta.

PRESUDA G. L. protiv ITALIJE

zabranjenoj na temelju članka 2. Zakona br. 67 iz 2006. Naime, neizravna diskriminacija može se također javiti zbog propusta tijela javne uprave odgovornih za organizaciju obrazovnih usluga, što učenika s invaliditetom stavlja u nepovoljniju situaciju u odnosu na ostale učenike. Nadležnost u tom slučaju ima građanski sud, a podnositelj zahtjeva u svojem u zahtjevu za zaštitu ne treba se izričito pozivati na diskriminatorno postupanje dotične uprave.”

Presuda br. 9966 od 20. travnja 2017., u kojoj Kasacijski sud ponovno potvrđuje zaključak iz presude br. 25011 od 25. studenog 2014., i pojašnjava kako slijedi:

„(...) privatna škola obavezna je učenicima s invaliditetom osigurati istu vrstu potpore poput one koja se pruža u javnoj školi. Sredstva koja dodjeljuje država samo djelomično pokrivaju troškove tih usluga. Stoga neizravnu diskriminaciju, koja se može pripisati državnoj upravi, čini nepoštovanje obveze pružanja navedenih sredstava, što dovodi do smanjenja obrazovnih i socijalnih usluga koje nudi privatna škola, a ne odbijanje preuzimanja ukupnog troška te usluge, što nije obveza uprave.”

II. MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

20. Međunarodni tekstovi mjerodavni za ovaj predmet opisani su u presudi *Çam protiv Turske* (br. 51500/08, stavci 37. – 38., 23. veljače 2016.; vidi i *Zehnalová i Zehnal protiv Republike Češke* (odl.), br. 38621/97, ECHR 2002-V, *Mólka protiv Poljske* (odl.), br. 56550/00, ECHR 2006-IV, i *Farcaș protiv Rumunjske* (odl.), br. 32596/04, stavci 68. – 70., 14. rujna 2010.).

A. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima

21. U članku 13. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima utvrđeno je sljedeće:

Države članice ovog Pakta priznaju svakome pravo na odgoj i obrazovanje. One su suglasne u tome da se odgoj i obrazovanje moraju usmjeriti u pravcu punog razvoja čovjeka i svijesti o ljudskom dostojanstvu te da moraju jačati poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. One su također suglasne u tome da obrazovanje mora omogućiti svim ljudima djelotvorno sudjelovanje u slobodnom društvu, promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim, etničkim ili vjerskim skupinama te podupirati djelatnosti Ujedinjenih naroda u održanju mira.

Člankom 2. stavkom 2. predviđeno je sljedeće:

„(...) prava utvrđena u ovom Paktu bit će ostvarena bez ikakve diskriminacije na temelju rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja ili neke druge okolnosti.”

22. U svojem Općem komentaru br. 5: Osobe s invaliditetom, E/1995/22, od 9. prosinca 1994., Odbor Ujedinjenih naroda za gospodarska, socijalna i kulturna prava izričito je izjavio:

„III. Obveza uklanjanja diskriminacije na temelju invaliditeta

15. Osobe s invaliditetom i *de iure* i *de facto* oduvijek su predmetom diskriminacije, koja se očituje u različitim oblicima – od pokušaja teške diskriminacije, poput uskraćivanja mogućnosti obrazovanja djeci s invaliditetom, do suptilnijih oblika diskriminacije kao što je segregacija i izolacija koja se postiže nametanjem fizičkih i društvenih barijera. Za potrebe Pakta „diskriminacija na temelju invaliditeta” označava svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti zbog invaliditeta ili uskraćivanje razumne prilagodbe, kojim se poništava ili ograničava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava. Zanimarivanjem, ignoriranjem, predrasudama i zabludama jednako kao i jednostavnim isključivanjem, razlikovanjem ili segregacijom/odvajanjem, često se osobe s invaliditetom sprječavaju u ostvarivanju svojih gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava na način koji je ravnopravan s osobama bez invaliditeta. Učinci te diskriminacije osobito se osjećaju u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, prijevoza, kulturnog života i pristupačnosti javnih mjesta i usluga.”

23. Odbor Ujedinjenih naroda za gospodarska, socijalna i kulturna prava ponovno je potvrdio svoj Opći komentar br. 5 u Općem komentaru br. 20: Nediskriminacija u ostvarivanju gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava, E/C.12/GC/20, od 2. srpnja 2009., na način kako slijedi:

„B. Sve druge situacije

24. Diskriminacija se razlikuje ovisno o kontekstu i razdoblju. Kategoriju 'sve druge situacije' potrebno je razumjeti na fleksibilan način kako bi se uzeli u obzir drugi oblici različitog postupanja za koje ne postoji objektivno i razumno opravdanje i koji se mogu usporediti s razlozima izričito navedenim u članku 2. stavku 2. Ti dodatni razlozi općenito se prepoznaju kad odražavaju iskustvo ranjivih društvenih skupina koje su bile marginalizirane i dalje proživljavaju marginalizaciju. (...“

Invaliditet

25. U Općem komentaru br. 5 Odbor je definirao diskriminaciju osoba s invaliditetom kao „svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti zbog invaliditeta ili uskraćivanje razumne prilagodbe, kojim se poništava ili ograničava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava”. Uskraćivanje razumnih prilagodbi trebalo bi unijeti u nacionalno zakonodavstvo kao zabranjen oblik diskriminacije na temelju invaliditeta. Države stranke trebaju suzbiti diskriminaciju koja se očituje, primjerice, kao zabrana ostvarivanja prava na obrazovanje ili kao izostanak razumnih prilagodbi na javnim mjestima poput javnih zdravstvenih ustanova te na radnim mjestima i u privatnim prostorima; naime, ako interijer i uređenje radnog mjesta ne omogućuju pristup osobama u kolicima, te osobe ne mogu u praksi ostvarivati svoje pravo na rad.”

B. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom

26. Potrebno je podsjetiti na sljedeće odlomke Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koju je 13. prosinca 2006. donijela Opća skupština Ujedinjenih naroda (Zbirka međunarodnih ugovora Ujedinjenih naroda sv. 2515, str. 3.), potpisana je 30. ožujka 2007. , a Italija ju je ratificirala 15. svibnja 2009.

Članak 2. – Definicije

„Za potrebe ove Konvencije:

'Komunikacija' uključuje jezike, prikazivanje teksta, Brailleovo pismo, taktilnu komunikaciju, uvećani tisak, pristupačne multimedijalne sadržaje kao i pisani oblik, zvučne zapise, obični jezik, osobne čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacije, uključujući pristupačnu informacijsku i komunikacijsku tehnologiju.

'Jezik' označava govorne i znakovne jezike te druge vrste jezika koji nemaju formu govornih jezika.

'Diskriminacija na osnovi invaliditeta' označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na temelju invaliditeta čiji su svrha ili učinak sprječavanje ili poništavanje priznavanja, uživanja ili ostvarivanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe.

'Razumna prilagodba' znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, kako bi se u pojedinačnom slučaju, ovisno o potrebama u konkretnoj situaciji, osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda ravnopravno s drugima.

(...)"

Članak 3. – Opća načela

„Načela ove Konvencije jesu:

(a) poštovanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije, uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba;

(...)"

Članak 24. – Obrazovanje

„1. Države stranke priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. U cilju ostvarenja ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakih mogućnosti, države stranke osigurat će uključivost obrazovnog sustava na svim razinama te cjeloživotno obrazovanje, usmjereno na:

a) puni razvoj ljudskog potencijala i osjećaja dostojanstva i vlastite vrijednosti te osnaživanje poštovanja ljudskih prava, temeljnih sloboda i ljudske raznolikosti;

b) razvoj osobnosti osoba s invaliditetom njihovih talenata i kreativnosti te mentalnih i tjelesnih sposobnosti u njihovu punom potencijalu;

c) omogućavanje djelotvornog sudjelovanja osoba s invaliditetom u slobodnom društvu.

2. U svrhu ostvarenja ovog prava države stranke osigurat će:

a) da osobe s invaliditetom ne budu isključene iz općeg obrazovnog sustava na temelju svoje invaliditeta te da djeca s teškoćama u razvoju ne budu isključena iz besplatnog i obveznog osnovnog ili iz srednjeg obrazovanja na temelju teškoća u razvoju;

b) da osobe s invaliditetom mogu imati pristup uključujućem, kvalitetnom i besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju ravnopravno s drugima u zajednicama u kojima žive;

c) razumnu prilagodbu individualnim potrebama;

d) da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava kako bi se olakšalo njihovo učinkovito obrazovanje;

e) pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja.

3. Države stranke omogućit će osobama s invaliditetom učenje životnih i društvenih razvojnih vještina kako bi olakšale njihovo puno i ravnopravno sudjelovanje u obrazovanju i životu zajednice. U tu svrhu države stranke učinit će sljedeće:

a) olakšati učenje Brailleova pisma, alternativnog pisma, augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, vještina orijentacije i pokretljivosti te promicati potporu vršnjaka i mentorski rad;

(...)"

C. Vijeće Europe

27. U Europskoj socijalnoj povelji (izmijenjenoj) (ETS br. 163), otvorenoj za potpisivanje 3. svibnja 1996. i koju je Italija ratificirala 5. srpnja 1999., navedeno je sljedeće:

Članak 15. – Pravo osoba s invaliditetom na autonomiju, socijalnu integraciju i sudjelovanje u životu zajednice

„Kako bi se osobama s invaliditetom, bez obzira na dob, prirodu i podrijetlo njihovog invaliditeta, zajamčile djelotvorno ostvarivanje prava na autonomiju, socijalnu integraciju i sudjelovanje u životu zajednice, stranke se osobito obvezuju:

1. poduzeti nužne mjere da se osobama s invaliditetom omogući profesionalno usmjeravanje, obrazovanje i obučavanje u okviru općih prava svaki put kad je to moguće ili, ako to nije moguće, u specijaliziranim javnim ili privatnim ustanovama;

(...)

3. promicati njihovu punu integraciju i sudjelovanje u društvenom životu, posebno mjerama, uključujući i tehničku pomoć, kojima je cilj svladavanje prepreka u komunikaciji i kretanju te omogućavanje pristupa osobama s invaliditetom prijevoznim sredstvima, stanovima, kulturnim aktivnostima i rekreaciji.

Dio V.

Članak E – Nediskriminacija

Ostvarivanje prava priznatih ovom Poveljom treba osigurati bez ikakve diskriminacije osobito na temelju rase, boje kože, spola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili bilo kakvog drugog mišljenja, nacionalne pripadnosti ili socijalnog podrijetla, zdravlja, pripadnosti nacionalnoj manjini, rođenja ili svakog drugog statusa.”

28. Preporukom br. R (92) 6 Odbora ministara o jedinstvenoj politici za osobe s invaliditetom, donesenom 9. travnja 1992., države članice poziva se

da „zajamče pravo osobe s invaliditetom na autonoman život i integraciju u društvo” i da „prepoznaju zadaću društva da zajamči to pravo” kako bi se osobama s invaliditetom zajamčile stvarne „jednake mogućnosti” u odnosu na druge osobe. Javna tijela trebaju nastojati, među ostalim, da se osobama s invaliditetom omogući „što veća moguća mobilnost, koja im posebice omogućuje pristup zgradama i prijevoznim sredstvima”, „da budu punopravni članovi društva” i „da sudjeluju u gospodarskim, društvenim, zabavnim, rekreativnim i kulturnim aktivnostima”.

29. Preporuka REC (2006) 5 Odbora ministara državama članicama u vezi s *Akcijskim planom Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. – 2015.*, donesena 5. travnja 2006., predviđa nekoliko akcijskih smjernica, od kojih četvrta glasi kako slijedi:

Akcijska smjernica br. 4: **Obrazovanje**

„3.4.1. *Uvod*

Obrazovanje je temeljni čimbenik jamstva društvene uključenosti i neovisnosti svih osoba, uključujući osobe s invaliditetom. Društveni utjecaji, primjerice, obitelji i prijatelja, također daju svoj doprinos, ali za potrebe ove akcijske smjernice obrazovanje treba obuhvaćati sve faze života, počevši od predškolske dobi, osnovne i srednje škole, visokog školstva, stručne izobrazbe te cjeloživotnog učenja. Stvaranje mogućnosti za sudjelovanje osoba s invaliditetom u redovnom obrazovanju nije važno samo za osobe s invaliditetom, već će i osobe bez invaliditeta od toga imati koristi upoznavanjem ljudske raznolikosti. Većina obrazovnih sustava osiguravaju pristup osobama s invaliditetom redovnom obrazovanju i, po potrebi, specijaliziranim ustanovama. Ustanove redovnog obrazovanja i specijalizirane ustanove treba poticati na zajedničko djelovanje u pružanju podrške osobama s invaliditetom u lokalnim zajednicama, no to mora biti u skladu s ciljem njihova potpunog uključivanja.

3.4.2. *Ciljevi*

i. Osigurati da sve osobe, bez obzira na narav i stupanj oštećenja, imaju jednak pristup obrazovanju i razvijaju svoju osobnost, svoje talente, stvaralaštvo te intelektualne i tjelesne sposobnosti do punog potencijala.

ii. Osigurati da osobe s invaliditetom pronađu svoje mjesto u redovnom obrazovanju poticanjem relevantnih tijela na razvoj obrazovnih resursa usmjerenih ka zadovoljavanju potreba osoba s invaliditetom.

iii. Podržavati i promicati cjeloživotno učenje osoba s invaliditetom svih dobi i olakšati učinkovit i djelotvoran prijelaz između faza obrazovanja te između obrazovanja i zaposlenja.

iv. Poticati na svim razinama obrazovnog sustava, uključujući djecu od najranije dobi, poštivanje prava osoba s invaliditetom.

3.4.3. *Konkretni aktivnosti koje trebaju poduzeti države članice*

i. Promicati zakonodavstvo, politike i akcijske programe usmjerene na sprječavanje diskriminacije djece s teškoćama u razvoju, mladih ljudi i odraslih osoba s invaliditetom u pristupu svim fazama njihova obrazovanja. Pritom se treba, prema potrebi, savjetovati

PRESUDA G. L. protiv ITALIJE

s korisnicima – osobama s invaliditetom, njihovim roditeljima, starateljima, volonterskim organizacijama i drugim relevantnim stručnim tijelima.

ii. Poticati i podržavati razvoj ujednačenog obrazovnog sustava koji uključuje redovno obrazovanje i posebne programe te promiče razmjenu stručnih znanja i veću uključenost djece s teškoćama u razvoju, mladih i odraslih s invaliditetom u zajednici.

iii. Omogućiti odgovarajuću ranu procjenu posebnih obrazovnih potreba djece s teškoćama u razvoju, mladih i odraslih s invaliditetom kako bi se radi prilagodbe obrazovnih programa i načina podučavanja.

iv. Nadzirati provedbu pojedinačnih obrazovnih planova te olakšati usklađeni pristup osposobljavanja u cilju zapošljavanja i na radnom mjestu.

v. Pobrinuti se da osobe s invaliditetom, uključujući i djeca s teškoćama u razvoju, dobiju potrebnu podršku u sklopu sustava redovnog obrazovanja, čime se olakšava njihovo učinkovito obrazovanje. U iznimnim okolnostima, kada redovni obrazovni sustav ne zadovoljava njihove posebne obrazovne potrebe koje su procijenili stručnjaci, države članice jamčit će osiguranje učinkovitih alternativnih mjera podrške, imajući i dalje za cilj potpuno uključivanje u društvo. Svaki oblik obrazovanja, bilo da je prilagođen ili je u okviru redovnog sustava, trebao bi poticati prelazak na redovno obrazovanje i ispuniti ciljeve i standarde redovnog obrazovanja..

vi. Poticati razvoj početne i trajne naobrazbe stručnjaka i osoblja koje radi u svim fazama obrazovanja, usmjerene ka podizanju razine svijesti o pitanjima invaliditeta i uporabi odgovarajućih obrazovnih tehnika i materijala kao podrške učenicima i studentima s invaliditetom, prema potrebi.

vii. Pobrinuti se da svi obrazovni materijali i programi ponuđeni u općem obrazovnom sustavu budu pristupačni osobama s invaliditetom.

viii. Uključiti u nastavne programe građanskog odgoja i obrazovanja teme koje se odnose na jednaka prava osoba s invaliditetom i drugih građana.

ix. Pobrinuti se da razvoj svijesti o pitanjima invaliditeta bude važan dio obrazovnih programa u redovnom školovanju i ustanovama redovnog obrazovanja.

x. Poduzeti korake da se mjesta obrazovanja i naobrazbe učine pristupačnim osobama s invaliditetom, uključujući pružanje osobne podrške i provođenje razumnih prilagodbi (uključujući opremu) kako bi se izišlo u susret njihovim potrebama.

xi. Osigurati da roditelji djece s teškoćama u razvoju budu aktivni partneri u postupku razvoja individualiziranih obrazovnih programa za njihovu djecu.

xii. Osigurati pristup neformalnom obrazovanju koji će omogućiti mladima s invaliditetom razvijanje korisnih vještina koje ne mogu usvojiti redovnim obrazovanjem.

(...)”

30. Parlamentarna skupština Vijeća Europe razmotrila je ta pitanja u svojoj Preporuci 1185 (1992) o politikama rehabilitacije osoba s invaliditetom, donesenoj 7. svibnja 1992. U toj se preporuci osobito naglašava da „naša društva imaju obvezu prilagoditi svoje standarde posebnim potrebama osoba s invaliditetom kako bi im se zajamčio samostalan život”. U tu se svrhu vlade i nadležna tijela pozivaju da „nastoje postići i da potaknu učinkovito i aktivno sudjelovanje osoba s invaliditetom

u životu (...) zajednice i društva” te da s tim ciljem osiguraju „olakšani pristup zgradama”.

31. Skupština je 30. siječnja 2015. donijela Preporuku 2064 (2015) naslovljenu „Jednakost i uključivanje osoba s invaliditetom”, koja sadrži sljedeće odlomke:

„1. Parlamentarna skupština poziva se na svoju Rezoluciju 2039 (2015) 'Jednakost i uključivanje osoba s invaliditetom'.

2. Parlamentarna skupština pozdravlja doprinos Akcijskog plana Vijeća Europe 'za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. – 2015.' razvoju nacionalnih politika kojima se uzimaju u obzir prava osoba s invaliditetom. Akcijski plan također je pridonio tome da se invaliditet počelo prepoznavati kao pitanje ljudskih prava.

3. Međutim, Parlamentarna skupština napominje da u državama članicama Vijeća Europe osobe s invaliditetom još uvijek ne uživaju puna prava I dalje postoji velika razlika između načela sadržanih u međunarodnim instrumentima i stvarnosti koju svakodnevno proživljavaju osobe s invaliditetom. Stoga je potrebno odlučno djelovanje Vijeća Europe i država članica u području provedbe politika koje se odnose na osobe s invaliditetom.

4. Stoga Parlamentarna skupština preporučuje da Odbor ministara učini sljedeće:

4.1. procijeni provedbu Akcijskog plana za osobe s invaliditetom 2006. – 2015. i da izvuče pouke iz deset godina njegove provedbe u državama članicama;

4.2. na temelju toga utvrdi novi plan djelovanja od 2016. do 2020. savjetujući se s organizacijama koje predstavljaju osobe s invaliditetom;

4.3. u središte plana djelovanja stavi najvažnija pitanja, kao što su pravna sposobnost osoba s invaliditetom i mjere kojima se jamči njihovo dostojanstvo i potpuno uključivanje u društvo;

4.4. pozove Razvojnu banku Vijeća Europe da dodjeljuje zajmove za projekte izgradnje i obnove pod uvjetom da se poštuju zahtjevi pristupačnosti i da ne financira izgradnju velikih objekata namijenjenih smještaju osoba s invaliditetom;

4.5. osigura da se invaliditet uzme u obzir u različitim sektorskim aktivnostima koje provodi Vijeće Europe, osobito aktivnostima i kampanjama Vijeća Europe u vezi sa suzbijanjem nasilja i govora mržnje.”

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 14. KONVENCIJE U VEZI S ČLANKOM 2. PROTOKOLA BR. 1.

32. Podnositeljica zahtjeva prigovara da joj je povrijeđeno pravo na obrazovanje. U tom pogledu ističe da tijekom dvije školske godine nije mogla dobivati stručnu pomoć predviđenu zakonom. Također smatra da država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu da osigura jednake mogućnosti osobama s invaliditetom. Poziva se na članak 2. Protokola br. 1, koji glasi kako slijedi:

„Nikome neće biti uskraćeno pravo na obrazovanje. U obavljanju svojih funkcija povezanih s odgojem i poučavanjem država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.”

33. Podnositeljica zahtjeva također prigovara da je zbog svojeg invaliditeta doživjela diskriminatorno postupanje, čime je došlo do povrede članka 14. Konvencije. Ta odredba glasi kako slijedi:

„Uživanje prava i sloboda koje su priznate u (...) Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.”

A. Predmet spora

34. Sud smatra da se srž prigovora podnositeljice zahtjeva odnosi na tvrdnju da je doživjela diskriminatorno postupanje. Stoga smatra da se predmet najprije treba razmotriti u smislu članka 14. Konvencije u vezi s člankom 2. Protokola br. 1 (vidi za sličan pristup predmete *Oršuš i drugi protiv Hrvatske*, [VV] br. 15766/03, stavci 143. – 145., ECHR 2010. i *Ponomyrovi protiv Bugarske*, br. 5335/05, stavak 45., ECHR 2011.; vidi i *Enver Şahin protiv Turske*, br. 23065/12, stavak 32., 30. siječnja 2018.), uzimajući u obzir da područje primjene članka 14. Konvencije obuhvaća ne samo zabranu diskriminacije na temelju invaliditeta (vidi, primjerice, *Glor protiv Švicarske*, br. 13444/04, stavak 80., ECHR 2009.), nego i obvezu država da osiguraju „razumne prilagodbe” kako bi mogle ispraviti činjenične nejednakosti koje, ako se ne mogu opravdati, predstavljaju diskriminaciju.

B. Dopuštenost

35. Vlada se poziva na zakašnjelo podnošenje zahtjeva. Tvrdi da je konačna domaća odluka donesena 25. svibnja 2015. i da je na pečatu na obrascu zahtjeva naveden datum 30. studenog 2015.

36. Podnositeljica zahtjeva osporava tu tvrdnju. Tvrdi da je svoj zahtjev poslala 24. studenog 2015. i da je tog dana podnesen Sudu. U prilog toj tvrdnji prilaže presliku dokumenata u kojima je navedeno da je zahtjev poslan 24. studenog i, u skladu s obavijesti o primitku preporučene pošiljke, dostavljen tajništvu Suda 27. studenog.

37. Sud podsjeća na to da je datum od kojeg se računa razdoblje od šest mjeseci predviđeno člankom 35. stavkom 1. Konvencije (*dies a quo*) onaj datum na koji je podnositelj zahtjeva obaviješten o pravomoćnoj domaćoj odluci (vidi, među ostalim, *Sabri Güneş protiv Turske* [VV], br. 27396/06, stavak 60., 29. lipnja 2012.) i da je, u skladu s pravilom 47. stavkom 6. a) Poslovnika Suda, datum podnošenja zahtjeva prema kojem se računa razdoblje od šest mjeseci (*dies ad quem*) datum slanja obrasca, za koji se kao dokaz uzima poštanski žig, a ne datum na žigu kojim se potvrđuje primitak

zahtjeva u tajništvo (*Vasiliauskas protiv Litve* [VV], br. 35343/05, stavak 117., ECHR 2015.)

38. U ovom predmetu Sud primjećuje da je pravomoćna domaća odluka presuda koju je donijelo Državno vijeće. Nadalje, napominje da je omotnica sa zahtjevom poslana 24. studenog 2015., kako je naznačeno na pečatu talijanske pošte. Sud prema tome zaključuje da je zahtjev podnesen u roku od šest mjeseci od donošenja pravomoćne domaće odluke i da stoga nije podnesen izvan roka.

39. Prema tome Sud odbacuje Vladin prigovor.

40. Sud primjećuje da zahtjev nije očigledno neosnovan ni nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi iz članka 35. Konvencije i stoga ga proglašava dopuštenim.

C. Osnovanost

1. Tvrdnje stranaka

a) Podnositeljica zahtjeva

41. Podnositeljica zahtjeva ističe da tijekom dvije školske godine nije dobivala stručnu pomoć predviđenu Zakonom br. 104 iz 1992., unatoč brojnim zahtjevima njezinih roditelja. Dodaje da se to razdoblje, koje smatra osobito dugim, podudaralo s početkom njezina osnovnoškolskog obrazovanja, i da su zbog toga njezine šanse za razvoj i integraciju u školski sustav bile ugrožene.

42. Osim toga, tvrdi da bi troškovi pružanja posebnih obrazovnih usluga koje su joj bile potrebne imali minimalan utjecaj na proračun Gradskog vijeća. Navodi da su, ne dodjeljujući sredstva za financiranje mjera posebnog obrazovanja, lokalna tijela odlučila uskratiti pomoć u školi djeci s invaliditetom.

43. Oslanjajući se na sudsku praksu Suda (*Velyo Velev protiv Bugarske*, br. 16032/07, ECDH 2014 i gore navedeni predmet *Glor*), tvrdi da se pravo na obrazovanje ne smije ugroziti ili ograničiti zbog proračunskih pitanja. Dodaje da je u ovom predmetu Gradsko vijeće imalo dovoljno sredstava za provedbu mjera na koje je ona imala pravo. Također tvrdi da iz sudske prakse Suda proizlazi da je sloboda procjene koja je dopuštena državama ugovornicama kako bi postigle ravnotežu između prava na obrazovanje i drugih interesa, osobito financijskih, izrazito ograničena, *a fortiori* kad je riječ o osobama s invaliditetom (gore navedeni predmet *Glor*, stavak 84.).

44. Naposljetku, tvrdi da proračunska pitanja ne mogu opravdati kršenje temeljnog prava na obrazovanje i da stoga Vlada nije iznijela nijedan valjan argument kojim se može opravdati propust nadležnih tijela da joj osiguraju pružanje pomoći na koju je imala pravo u skladu sa zakonom, Ustavom Republike Italije i Konvencijom.

45. Zaključno, podnositeljica zahtjeva smatra da je u ovom predmetu prvenstveno riječ o sustavnom kršenju njezina prava na obrazovanje.

b) Vlada

46. Vlada objašnjava da podnositeljica zahtjeva tijekom školske godine 2010./2011. i školske godine 2011./2012. nije mogla primiti sve oblike pomoći predviđene člankom 13. zakona br. 104. iz 1992. zbog ograničenja proračuna predviđenog zakonom o financijama iz 2011. (zakon br. 220 od 13. prosinca 2010.), u skladu s kojim je jedan dio iznosa bio izričito namijenjen financiranju pomoći u kući za osobe koje boluju od amiotrofične lateralne skleroze („ALS”). Pojašnjava da se iznos dodijeljen regiji Kampaniji (9.070.000,00 EUR) pokazao nedovoljnim za pokrivanje svih mjera pomoći u školi nakon što je oduzet dio namijenjen osobama koje boluju od ALS-a, bolesti koju Vlada smatra puno težom od bolesti podnositeljice zahtjeva.

47. Vlada procjenjuje da su u tim uvjetima mjere koje su poduzete na lokalnoj razini bile u skladu s onim što se u razumnoj mjeri moglo tražiti od nadležnih tijela imajući u vidu ograničena sredstva kojima su raspolagala. Ističe da je poduzeto više mjera kako bi se podnositeljici zahtjeva pomoglo da prevlada poteškoće povezane s njezinim invaliditetom i kako bi joj se olakšala obrazovna integracija te tvrdi da činjenica da je nedostatak sredstava na regionalnoj razini doveo do suspenzije samo jedne od tih mjera tijekom dvije školske godine, nije toliko ozbiljna da bi predstavljala ozbiljnu povredu prava podnositeljice zahtjeva na pomoć u školi. Ističući prvenstveno da je škola koju je pohađala podnositeljica zahtjeva izdvojila dio svojih sredstava kako bi joj se pružila pomoć, tvrdi da, uzimajući u obzir to da je bilo potrebno dati prednost potrebama osobama koje pate od ALS-a, situacija ne predstavlja povredu članka 14. u vezi s člankom 2. Protokola br. 1. ni, *a fortiori*, članka 8. Konvencije.

48. Naposljetku, Vlada tvrdi da je Sud više puta donio odluku o povredi Konvencije zbog lošeg upravljanja financijskim sredstvima ili zbog kašnjenja dodjele sredstava, ali nikad zbog njihova nedostatka. Dodaje da se, iako je regija bila suočena s manjkom sredstava tijekom dvije školske godine, škola dobro nosila s tom situacijom te da je uspjela upotrebom vlastitih resursa osigurati potporu za podnositeljicu zahtjeva, koja je uvijek dobivala 24 sata potpore tjedno koja je bila predviđena za nju.

2. Ocjena Suda

a) Opća načela

49. Sud podsjeća na to da je već imao priliku naglasiti da je u demokratskom društvu pravo na obrazovanje nužno za ostvarivanje ljudskih prava i zauzima ključno mjesto (gore citirani predmet *Velyo Velev*, 33.) te da je obrazovanje jedna od najvažnijih javnih usluga u modernoj državi. Međutim, također prepoznaje da je riječ o usluzi čija je organizacija složena

a upravljanje njome je skupo te da su sredstva koja nadležna tijela mogu za njih izdvojiti nužno ograničena. Istina je i da, kad odlučuje o načinu reguliranja pristupa obrazovanju, država treba uspostaviti ravnotežu između, s jedne strane, obrazovnih potreba osoba u njezinoj nadležnosti i, s druge strane, njezinih ograničenih kapaciteta da na njih odgovori. Međutim, Sud ne može zanemariti činjenicu da je, za razliku od drugih usluga koje osiguravaju javne službe, obrazovanje pravo koje je izravno zaštićeno Konvencijom (*ibidem*).

50. Sud ponovno potvrđuje da je prilikom tumačenja i primjene članka 2. Protokola 1. potrebno imati na umu da se Konvencija treba čitati kao cjelina i tumačiti na način kojim se promiče njezina unutarnja dosljednost i usklađenost njezinih različitih odredbi (*Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) [VV], br. 65731/01 i 65900/01, stavak 48., ECHR 2005-X, i *Austin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 39692/09 i dva druga predmeta, stavak 54., ECHR 2012.). Osim toga, članak 2. Protokola br. 1. treba se tumačiti osobito u kontekstu članka 8. Konvencije, u kojem je utvrđeno pravo svakog na „poštovanje svoga privatnog života” (*Catan i drugi protiv Moldavije i Rusije* [VV], br. 43370/04 i dva druga predmeta, stavci 136. i 143., ECHR 2012.).

51. Sud podsjeća da je prilikom tumačenja i primjene članka 2. Protokola br. 1. potrebno uzeti u obzir sve propise i načela međunarodnog prava koji su primjenjivi na odnose među ugovornim strankama te da se Konvencija treba, koliko je moguće, tumačiti na način da bude usklađena s drugim propisima međunarodnog prava, čiji je sastavni dio (*ibidem*, stavak 136.) Stoga je u ovom predmetu potrebno uzeti u obzir odredbe u vezi s pravom na obrazovanje utvrđene u instrumentima kao što su Europska socijalna povelja (izmijenjena) ili Konvencija Ujedinjenih Naroda o pravima osoba s invaliditetom (*Timichev protiv Rusije*, br. 55762/00 i 55974/00, stavak 64., ECHR 2005-XII, prethodno navedeni predmet *Catan i drugi*, stavak 136., i prethodno navedeni predmet *Çam*, stavak 53.).

52. Kad je riječ o zabrani iz članka 14. Konvencije, Sud podsjeća na to da diskriminacija predstavlja različito postupanje, bez objektivnog i razumnog opravdanja, s osobama u usporedivim situacijama i da različito postupanje nema „objektivno i razumno opravdanje” kada ne teži „legitimnom cilju” ili ako nema „razumnog odnosa razmjernosti između korištenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti” (*Biao protiv Danske*, [VV], br. 38590/10, stavak 90. i stavak 93., 24. svibnja 2016., *Molla Sali protiv Grčke* [VV], br. 20452/14, stavci 135. – 136., 19. prosinca 2018. i gore navedeni predmet *Çam*, stavak 54.). Međutim, na temelju članka 14. državi članici nije zabranjeno različito postupati sa skupinama kako bi ispravila „činjenične nejednakosti” među njima; naime, u nekim okolnostima izostanak različitog postupanja radi ispravljanja nejednakosti može, ako se ne temelji na objektivnom i razumnom opravdanju, predstavljati povredu te odredbe (vidi, među ostalim presudama, *Guberina protiv Hrvatske*, br. 23682/13, stavak 72., 22. ožujka 2016.). Osim

toga, države ugovornice raspolažu određenom slobodom procjene kako bi utvrdile opravdavaju li i u kojoj mjeri razlike među situacijama, koje su u drugim aspektima istovjetne, razlike u postupanju (*Vallianatos i drugi protiv Grčke* [VV], br. 29381/09 i 32684/09, stavak 76., ECHR 2013.).

53. Kad Sud razmatra predmet u smislu članka 14. Konvencije, treba uzeti u obzir razvoj međunarodnog i europskog prava i očitovati se, primjerice, o konsenzusu koji bi se mogao javiti na tim razinama kad je riječ o standardima koje je potrebno ostvariti (vidi, *mutatis mutandis*, *Konstantin Markin protiv Rusije* [VV], br. 30078/06, stavak 126., ECHR 2012., i *Fabris protiv Francuske* [VV], br. 16574/08, stavak 56., ECHR 2013.). U tom pogledu navodi da su prilikom ostvarivanja prava na obrazovanje važna temeljna načela univerzalnosti i nediskriminacije, koja su više puta utvrđena u međunarodnim tekstovima (vidi mjerodavno međunarodno pravo, stavci 20. – 31. ove presude). Osim toga, ističe da je u tim instrumentima prepoznato da je najprimjerenije sredstvo za jamčenje tih temeljnih načela uključivo obrazovanje, kojem je svrha promicanje jednakih mogućnosti za sve, a osobito za osobe s invaliditetom (gore navedeni predmet *Çam*, stavak 64., s navedenim referencama). Uključivo obrazovanje stoga je nedvojbeno dio međunarodne odgovornosti država u tom području (*Enver Şahin protiv Turske* br. 23065/12, stavak 62., 30. siječnja 2018.).

54. Sud također podsjeća na to da je, kad se ograničenje temeljnih prava odnosi na osobito ranjivu kategoriju stanovništva koja je u prošlosti pretrpjela znatnu diskriminaciju, sloboda procjene kojom raspolaže država uvelike smanjena i država može primijeniti navedeno ograničenje samo ako za to ima vrlo snažne razloge. Sud je već utvrdio određeni broj ranjivih kategorija skupina s kojima se različito postupalo zbog njihovih značajki ili stanja, osobito njihova invaliditeta (gore navedeni predmet *Glor*, stavak 84., *Alajos Kiss protiv Mađarske*, br. 38832/06, stavak 42., 20. svibnja 2010., *Kiyutin protiv Rusije*, br. 2700/10, stavak 63., ECHR 2011.; gore navedeni predmet *Guberina*, stavak 73.). Osim toga, u okviru djelovanja koje se odnosi na djecu s invaliditetom potrebno je prvenstveno zaštititi djetetov najbolji interes (stavak 34. ove presude, članak 7. stavak 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom). Međutim, u svakom slučaju, neovisno o slobodi procjene kojom raspolaže država, konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Konvencije donosi Sud (vidi, među ostalim, *Konstantin Markin protiv Rusije* [VV], br. 30078/06, stavak 126., ECHR 2012.).

b) Primjena navedenih načela u ovom predmetu

i. Utvrđivanje okvira razmatranja

55. Sud prije svega primjećuje da talijanski pravosudni sustav jamči pravo na obrazovanje djeci s invaliditetom u obliku uključivog obrazovanja u redovnim školama. U Italiji se sva djeca školuju u jednoj vrsti ustanove tijekom cijelog obaveznog obrazovanja: djeca s invaliditetom integrirana su

u redovne razrede javne škole, a država je uspostavila psihološko-pedagoške službe koje trebaju zajamčiti prisutnost u tim razredima takozvanog nastavnika za pružanje potpore, koji koordinira rad pomoćnika i koji surađuje s nastavnikom zaduženim za razred te s njim dijeli odgovornosti. U slučaju da situacija djeteta to zahtijeva, predviđena je pomoć drugih stručnjaka, poput pomoćnika za osamostaljivanje i komunikaciju, kojima je cilj „ukloniti perceptivne i osjetilne prepreke” te pomoćnika u nastavi, koji prate učenika kako bi potaknuli osamostaljivanje i socijalizaciju (vidi stavak 18. ove presude).

56. U ovom predmetu podnositeljica zahtjeva, koja boluje od neverbalnog autizma, tvrdi da nije dobila stručnu pomoć predviđenu zakonom.

57. Zadatak je Suda provjeriti jesu li nacionalna tijela zaista ispunila svoje obveze iz članka 14. Konvencije u vezi s člankom 2. Protokola br. 1. uz Konvenciju koje se odnose na podnositeljicu zahtjeva, u granicama njihove slobode procjene, i jesu li osigurala razumne prilagodbe kako bi joj zajamčila uživanje prava zajamčenih člankom 2. Protokola br. 1. u vezi s člankom 14.

58. Stoga Sud treba ocijeniti dužnu pažnju kojom su nadležna tijela reagirala na situaciju na koju im je skrenuta pozornost.

ii. Odbijanje pružanja stručne pomoći podnositeljici zahtjeva

59. U ovom predmetu podnositeljica zahtjeva tvrdi da činjenica da nije mogla primati stručnu pomoć tijekom prve dvije godine osnovnog školovanja predstavlja diskriminatorno postupanje prema njoj. Sud u tom pogledu primjećuje da su u relevantno vrijeme različite zakonodavne odredbe propisivale pravo djece s invaliditetom na obrazovanje i njihovu zaštitu protiv diskriminacije (vidi mjerodavno domaće pravo, u staccima 17. – 18. ove presude)

60. Sud ističe da je, predviđajući uključivanje djece s invaliditetom u ustanove redovnog obrazovanja, nacionalni zakonodavac donio odluku u okviru svoje slobode procjene. Primjećuje da u ovom predmetu iz dokumenata u spisu proizlazi da, čak i ako se zakonom na apstraktan način predviđa provedba razumnih „prilagodbi”, a da se u tom pogledu upravi ne ostavlja nimalo manevarskog prostora, nadležna nacionalna tijela nisu konkretno navela na koji su se način te prilagodbe trebale ostvariti od 2010. do 2012. i da zbog toga podnositeljica zahtjeva tijekom tog razdoblja nije dobivala stručnu pomoć u skladu sa svojim specifičnim pedagoškim potrebama.

61. Ponavljajući da je cilj Konvencije zajamčiti konkretna i djelotvorna prava, Sud podsjeća na to da u kontekstu ovog predmeta treba uzeti u obzir razvoj međunarodnog i europskog prava i očitovati se, primjerice, o konsenzusu koji bi se mogao javiti na tim razinama kad je riječ o standardima koje je potrebno ostvariti u području o kojem je riječ u ovom predmetu (stavci 51. i 53. ove presude).

62. Sud stoga smatra da je članak 14. Konvencije potrebno tumačiti s obzirom na zahtjeve iz prethodno navedenih tekstova, a osobito s obzirom na zahtjeve iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (vidi stavak 26. ove presude). Prema toj konvenciji „razumne prilagodbe” na koje imaju pravo osobe s invaliditetom odnose se na „potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje” te se osiguravaju „da se u pojedinačnom slučaju, ovisno o potrebama u konkretnoj situaciji, osobama s invaliditetom osigura uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda ravnopravno s drugima“ (članak 2., stavak 26. ove presude), a diskriminacija na temelju invaliditeta „uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe.” Naime, svrha je razumne prilagodbe ispraviti činjenične nejednakosti (stavak 26. ove presude, vidi i, *mutatis mutandis*, gore navedeni predmet *Çam*, stavci 65. i 67., i *Şanlısoy protiv Turske* (odl.), br. 77023/12, stavak 60., 8. studenog 2016.).

63. Sud nije taj koji treba definirati „razumne prilagodbe” – koje se mogu javiti u različitim oblicima, materijalnim i nematerijalnim – koje je potrebno provesti u području obrazovanja kako bi se odgovorilo na obrazovne potrebe osoba s invaliditetom, već su to nacionalna tijela, koja su u boljem položaju za donošenje tih odluka (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Çam*, stavak 66.). Međutim, države trebaju obratiti posebnu pozornost na odluke koje donose u tom području, pritom uzimajući u obzir utjecaj tih odluka na djecu s invaliditetom, čija se posebna ranjivost ne smije zanemariti (vidi stavak 54. ove presude)

64. Stoga Sud u ovom predmetu treba provjeriti, uzimajući u obzir činjenicu da je država predvidjela osigurati uključivo obrazovanje za osobe s invaliditetom, je li gradska uprava zbog opravdanih razloga podnositeljici zahtjeva uskratila pristup stručnoj pomoći (vidi stavak 34. ove presude).

65. Vlada svoju tvrdnju temelji prvenstveno na argumentu da zbog dodjele jedinih dostupnih sredstava za potrebe osoba koje boluju od ALS-a nadležna tijela nisu raspolagala financijskim sredstvima koja bi se mogla brzo dodijeliti za pomoć u školi. Osim toga potvrđuje da je, u svakom slučaju, školska uprava o vlastitom trošku osigurala da zaposlenici škole pruže stručnu pomoć. Međutim, ne navodi informacije ni o tome koje su konkretne kompetencije imale te osobe ili koja je vrsta pomoći pružena ni o tome tijekom koliko sati i u kojim razdobljima je pomoć pružana. Sud s tim u vezi također primjećuje da je, prema onom što mu je priopćeno, škola potrošila 476,56 EUR za usluge koje je pružilo šest osoba tijekom jedne školske godine.

66. Uzimajući u obzir Vladina objašnjenja, Sud smatra da podnositeljica zahtjeva nedvojbeno nije mogla nastaviti pohađati osnovnu školu u uvjetima jednakim onima koji su bili osigurani za učenike bez invaliditeta te da se s njom različito postupalo zbog njezina invaliditeta. Primjećuje da tijekom dvije školske godine, osim privatne pomoći koju su financirali roditelji

podnositeljice zahtjeva i nekoliko intervencija zaposlenika škole, o kojima Vlada nije pružila konkretne informacije, podnositeljica zahtjeva nije primila stručnu pomoć na koju je imala pravo i koja bi joj omogućila da prima obrazovne i socijalne usluge koje pruža škola u uvjetima jednakim onima koji su osigurani ostalim učenicima.

iii. Postupak pred upravnim sudovima

67. Upravni sudovi pred kojima je podnositeljica zahtjeva pokrenula postupak odbili su njezin zahtjev. Utvrdili su da nedostatak financijskih sredstava opravdava činjenicu što joj nije pružena stručna pomoć, ali nisu istražili niti jesu li nadležna tijela uspjela uspostaviti odgovarajuću ravnotežu između njezinih obrazovnih potreba i ograničenih mogućnosti gradske uprave da na njih odgovore niti jesu li njezine tvrdnje o diskriminaciji utemeljene. Konkretno, nisu provjerili jesu li proračunska ograničenja na koja se pozivala gradska uprava imala jednak utjecaj na pružanje obrazovnih usluga djeci bez invaliditeta i djeci s invaliditetom.

68. Sud napominje da ni u jednom trenutku nacionalni sudovi nisu razmotrili mogućnost da se nedostatak sredstava ili izvanredna potreba da se skrb prvo pruži osobama koje boluju od ozbiljne bolesti, mogu nadoknaditi ne izmjenom razumnih prilagodbi koje omogućuju da se djeci s invaliditetom osiguraju jednake mogućnosti, nego prilagodbom obrazovnih usluga tako da se one pravedno raspodijele među učenicima bez invaliditeta i učenicima s invaliditetom, čak i nakon što je Kasacijski sud taj aspekt već istaknuo u svojim presudama (stavak 19. ove presude). U tom pogledu smatra da bi, uzimajući u obzir s jedne strane model uključivog obrazovanja usvojen u Italiji, gdje se svi učenici upisuju u isti program, i s druge strane sudsku praksu Kasacijskog suda, eventualna proračunska ograničenja trebala imati jednak utjecaj na obrazovni program za učenike s invaliditetom i učenike bez invaliditeta.

69. Sud u tom pogledu podsjeća na to da prema članku 15. Europske socijalne povelje (izmijenjene) (stavak 27. ove presude) države, kad je riječ o osobama s invaliditetom, trebaju „promicati njihovu punu integraciju i sudjelovanje u društvenom životu, posebno mjerama, uključujući i tehničku pomoć, kojima je cilj svladavanje prepreka u komunikaciji i kretanju” (vidi i, u stavku 26. ove presude, članak 24. stavak 2. točke c) i d) te članak 24. stavak 3. točku a) Konvencije o pravima osoba s invaliditetom). U ovom predmetu podnositeljica zahtjeva trebala je dobiti stručnu pomoć kojoj je svrha promicati njezinu samostalnost i vještine osobne komunikacije te razviti njezinu sposobnost učenja, odnose s drugima i obrazovnu integraciju kako bi se izbjegao rizik marginalizacije. Sud podsjeća na to da je u Preporuci REC (2006) 5 (stavak 29. ove presude) Odbor ministara naglasio da „stvaranje mogućnosti za sudjelovanje osoba s invaliditetom u redovnom obrazovanju nije važno samo za osobe s invaliditetom, već će i osobe bez invaliditeta od toga imati koristi upoznavanjem ljudske raznolikosti”.

iv. Zaključci Suda

70. Imajući u vidu sve prethodno navedeno, Sud zaključuje da u ovom predmetu nadležna tijela nisu nastojala utvrditi stvarne potrebe podnositeljice zahtjeva ni pronaći rješenja kojima bi se na njih moglo odgovoriti kako bi joj se omogućilo pohađanje osnovne škole u uvjetima koji su, u mjeri u kojoj je to moguće, jednaki onima koji su osigurani ostalim učenicima, a da se upravi istovremeno ne nameće nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje (vidi, *a contrario*, gore citirani predmet *Sanlisoy*, u kojem je Sud presudio da to što je privatna škola odbila nastaviti pružati obrazovanje podnositelju zahtjeva, autističnom djetetu starom 7 godina, ne predstavlja sustavno negiranje njegova prava na obrazovanje zbog njegova autizma; ni neispunjavanje obveze države na temelju članka 2. Protokola br. 1 u vezi s člankom 14. Konvencije: zatim predmet *Stoian protiv Rumunjske* [odbor], br. 289/14, 25. lipnja 2019., u kojem je Sud procijenio da su nacionalna tijela dodijelila sredstva školi podnositelja zahtjeva, djeteta s invaliditetom, na način kojim je odgovoreno na njegove posebne potrebe).

71. Sud smatra da je diskriminacija koju je doživjela podnositeljica zahtjeva tim ozbiljnija što je do nje došlo u okviru osnovnoškolskog obrazovanja, kojem je svrha pružiti osnove obrazovanja i društvene integracije te prva iskustva života u zajednici – i koje je obavezno u većini zemalja (vidi, *mutatis mutandis*, gore citirani predmet *Ponomaryovi*, stavci 56. – 57.).

72. Imajući u vidu sve navedeno, Sud zaključuje da u ovom predmetu Vlada nije dokazala da su nacionalna tijela reagirala s dužnom pažnjom potrebnom da se podnositeljici zahtjeva zajamči ostvarivanje njezina prava na obrazovanje pod jednakim uvjetima kao i ostalim učenicima tako da se uspostavi odgovarajuća ravnoteža između suprotstavljenih interesa o kojima je riječ.

Prema tome, došlo je do povrede članka 14. Konvencije u vezi s člankom 2. Protokola br. 1.

73. S obzirom na taj zaključak, Sud smatra da nije nužno zasebno razmatrati prigovor na temelju članka 2. Protokola br. 1 (vidi, *mutatis mutandis*, *Darby protiv Švedske*, 23. listopada 1990., stavak 35., serija A br. 187, *Pla i Puncernau protiv Andore*, br. 69498/01, stavak 64., ECHR 2004-VIII, gore navedeni predmet *Oršuš i drugi*, stavak 186., i gore navedeni predmet *Çam*, stavak 70.)

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE U VEZI S ČLANKOM 14.

74. Podnositeljica zahtjeva također smatra da joj je povrijeđeno pravo na poštovanje privatnog života, što smatra diskriminatornim. Smatra da je činjenica da nije mogla dobivati posebne obrazovne usluge imala nepovoljan

utjecaj na njezin osobni i intelektualni razvoj te su joj ugrožene šanse da sad i u budućnosti vodi dostojan život kao punopravan član zajednice.

75. Vlada sa svoje strane potvrđuje da su nadležna tijela poduzela mjere potpore koje su bile primjerene kako bi se osiguralo obrazovanje podnositeljice zahtjeva, njezino osposobljavanje, socijalizacija i obrazovna integracija.

76. Sud smatra da je taj prigovor usko povezan s onim koji je upravo razmatrao te da bi i on trebao biti proglašen dopuštenim. Međutim, imajući u vidu zapažanja iz prethodnih stavaka ove presude, od 70. do 72. i na zaključak iz stavka 73., smatra da ga nije potrebno razmatrati zasebno.

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

77. Članak 41. Konvencije propisuje:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Materijalna šteta

78. Podnositeljica zahtjeva traži 2.520 eura (EUR) na ime materijalne štete i navodi da taj iznos predstavlja trošak privatne stručne pomoći čije su troškove snosili njezini roditelji za školsku godinu 2011./2012.

79. Također traži od Suda da joj na ime nematerijalne štete dosudi pravedan iznos. Smatra da bi se, uzimajući u obzir da nije mogla dobiti odgovarajuću pomoć, zbog čega su spriječeni njezin napredak i razvoj te joj je povrijeđeno pravo na obrazovanje i pravo na poštovanje privatnog života, iznos od 10.000 EUR mogao smatrati pravičnim. Međutim, odluku prepušta Sudu.

80. Vlada smatra da zahtjev podnositeljice zahtjeva nema pravni temelj i da su njezini roditelji slobodno odlučili iskoristiti privatnu stručnu pomoć.

81. Sud smatra da postoji izravna uzročno-posljedična veza između utvrđene povrede i navodne materijalne štete, odnosno troškova koje su snosili roditelji podnositeljice zahtjeva kako bi joj omogućili da dobije privatnu stručnu pomoć tijekom školske godine 2011./2012. Uzimajući u obzir dokumente u svojem posjedu, Sud smatra razumnim u vezi s tim podnositeljici zahtjeva dodijeliti iznos od 2.520 EUR.

82. Smatrajući, osim toga, da je podnositeljica zahtjeva pretrpjela nematerijalnu štetu jer tijekom dvije školske godine nije mogla primati stručnu pomoć, Sud smatra primjerenim da joj se dodijeli zatraženi iznos od 10.000 EUR.

B. Troškovi i izdaci

83. Na temelju popratnih dokumenata podnositeljica zahtjeva traži 4.175 EUR na ime troškova i izdataka nastalih tijekom postupka pred domaćim sudovima te 8.000 EUR na ime troškova i izdataka nastalih za potrebe postupka vođenog pred Sudom, a taj je iznos izračunat u skladu s nacionalnim sustavom naknada.

84. Vlada smatra da zahtjev za naknadu troškova nastalih u okviru domaćeg postupka nema pravni temelj.

85. U skladu sa sudskom praksom Suda podnositelj zahtjeva može ishoditi naknadu troškova samo ako su utvrđeni njihovo postojanje, nužnost i razumnost njihova iznosa. U ovom predmetu, s obzirom na dokumente koje posjeduje i navedene kriterije, Sud smatra opravdanim podnositeljici zahtjeva dodijeliti iznos od 4.175 EUR na ime troškova i izdataka nastalih u okviru domaćeg postupka, jer taj iznos odgovara troškovima postupka pred upravnim sudovima. S druge strane, Sud odbacuje zahtjev u vezi s troškovima nastalim tijekom postupka koji se vodio pred njim jer podnositeljica zahtjeva nije u tom pogledu priložila popratne dokumente.

C. Zatezne kamate

86. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrđuje* da je zahtjev dopušten.
2. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 14. Konvencije u vezi s člankom 2. Protokola br. 1.
3. *Presuđuje* da nije potrebno odvojeno razmotriti utemeljenost prigovora na temelju članka 2. Protokola br. 1.
4. *Presuđuje* da nije potrebno odvojeno razmotriti utemeljenost prigovora na temelju članka 8. Konvencija u vezi s njezinim člankom 14.
5. *Presuđuje*
 - a) da tužena država treba u roku od tri mjeseca od datuma na koji presuda postaje konačnom u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije podnositeljici zahtjeva isplatiti sljedeće iznose:
 - i. 2.520 EUR (dvije tisuće petsto dvadeset eura), uz sve poreze koji bi mogli biti obračunati, na ime materijalne štete

PRESUDA G. L. protiv ITALIJE

- ii. 10.000 EUR (deset tisuća eura), uz sve poreze koji bi mogli biti obračunati, na ime nematerijalne štete
 - iii. 4.175 EUR (četiri tisuće sto sedamdeset pet eura), uz sve poreze koji bi mogli biti obračunati, na ime troškova i izdataka
- b) te da se od proteka prethodno navedena tri mjeseca do namirenja na gore navedeni iznos plaća obična kamata koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna poena.

6. *Odbija* preostali dio zahtjeva za pravednom naknadom.

Abel Campos
Tajnik

Ksenija Turković
Predsjednica

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika ovoj se presudi prilaže izdvojeno mišljenje suca Wojtyczeka.

K. T. U.
A. C.

SUGLASNO MIŠLJENJE SUCA WOJTYCZEKA

1. U obrazloženju ove presude javljaju se barem četiri sporna pitanja.

2. Načelo nediskriminacije sudu ostavlja vrlo velike diskrecijske ovlasti (vidi suprotstavljeno mišljenje sudaca Pejchala i Wojtyczeka priloženo presudi u predmetu *J. D. i A protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 32949/17 i 34614/17, 24. listopada 2019.). U tim je uvjetima u sudskoj praksi nužno utvrditi preciznije standarde koji pobliže određuju načelo nediskriminacije i usmjeravaju djelovanje nacionalnih tijela.

Međutim, u obrazloženju ove presude neprecizno se opisuje konkretni standard koji treba primijeniti. U stavku 62. sljedeće je načelo postavljeno kao pravni temelj:

„Sud stoga smatra da je članak 14. Konvencije potrebno tumačiti s obzirom na zahtjeve iz prethodno navedenih tekstova, a osobito s obzirom na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (vidi stavke 20. – 21. ove presude). Prema toj konvenciji **„razumne prilagodbe” koje osobe s invaliditetom imaju pravo očekivati odnose se na „potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje” te se osiguravaju „u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno”** kako bi se tim osobama osiguralo „uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima” (članak 2., stavak 26. ove presude), a diskriminacija na osnovi invaliditeta „uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe.” (isticanje dodano)

Moje je mišljenje da se taj navod temelji na ispravnom tumačenju članka 14. U predmetima koji se odnose na postupanje s osobama s invaliditetom, zbog načela jednakosti i nediskriminacije države moraju osigurati razumne prilagodbe koje osobe s invaliditetom imaju pravo očekivati; drugim riječima, ta načela zahtijevaju potrebne i prikladne preinake i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje te se osiguravaju u pojedinačnim slučajevima gdje je potrebno. Smatram da je u ovoj presudi taj standard trebao biti dosljedno naveden i primijenjen u cijelom obrazloženju.

Međutim, u obrazloženju presude nekoliko se puta navode standardi izraženi na različit način. U stavku 66. riječ je o „pohađanju osnovne škole u uvjetima jednakim onima koji su osigurani za učenike bez invaliditeta.” Taj je pristup puno zahtjevniji od onog kojim se nameće obveza osiguranja razumnih prilagodbi. Za puno oblika invaliditeta nemoguće je, čak i uz velika financijska ulaganja, osigurati djeci s invaliditetom uvjete jednake onima koje imaju djeca bez invaliditeta.

U stavku 70. standard jednakih uvjeta opisan je s *određenim* značajkama i rezervama, kako slijedi: „omogućilo pohađanje osnovne škole u uvjetima koji su, u mjeri u kojoj je to moguće, jednaki onima koji su osigurani ostalim učenicima, a da se upravi istovremeno ne nameće nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje.”

U stavku 69. naveden je još jedan standard: „U ovom predmetu podnositeljica zahtjeva trebala je dobiti stručnu pomoć kojoj je svrha

promicati njezinu samostalnost i vještine osobne komunikacije te razviti njezinu sposobnost učenja, odnose s drugima i integraciju u nastavi kako bi se izbjegao rizik marginalizacije.” Cilj više nije osigurati jednake uvjete nego, u mnogo blažoj mjeri, samo umanjiti rizik od marginalizacije.

3. U obrazloženju presude ističu se prava koja su zajamčena djeci s invaliditetom u Italiji i naglašava se činjenica da talijansko zakonodavstvo nije primijenjeno u ovom predmetu. Takav je pristup kontroverzan jer se čini da povezuje utvrđena povreda Konvencije s činjenicom da se nije poštovalo nacionalno zakonodavstvo. Međutim, pitanje poštovanja članka 14. i poštovanja nacionalnog zakonodavstva dva su različita pitanja. Moguća je povreda članka 14. a da se istovremeno ne krši nacionalno zakonodavstvo. S druge strane, mjere je moguće proglasiti usklađenima s člankom 14., a da su nedovoljne iz perspektive nacionalnog prava.

4. U stavku 68. Sud zauzima stajalište o pitanjima pravedne raspodjele i izražava sljedeće mišljenje o raspodjeli dostupnih sredstava:

„Sud napominje da ni u jednom trenutku nacionalni sudovi nisu razmotrili mogućnost da se nedostatak sredstava ili izvanredna potreba da se skrb prvo pruži osobama koje boluju od ozbiljne bolesti mogu nadoknaditi, ne izmjenom razumnih prilagodbi koje omogućuju da se djeci s invaliditetom osiguraju jednake mogućnosti, nego prilagodbom obrazovnih usluga tako da se one pravedno raspodijele među učenicima bez invaliditeta i učenicima s invaliditetom, čak i nakon što je Kasacijski sud taj aspekt već istaknuo u svojim presudama (stavak 19. ove presude). U tom pogledu [Sud] smatra da bi, uzimajući u obzir s jedne strane model uključiva obrazovanja usvojen u Italiji, gdje se svi učenici upisuju u isti program, i s druge strane sudsku praksu Kasacijskog suda, eventualna proračunska ograničenja trebala imati jednak utjecaj na obrazovni program za učenike s invaliditetom i učenike bez invaliditeta.”

Ova mi se izjava čini problematičnom jer se odnosi na područje upravljanja proračunskim resursima i sadrži precizne preporuke u vezi s načinom na koji bi trebalo raspodijeliti dostupna sredstva. Smatram da bi bilo bolje izbjeći sastavljanje preporuka u tom području i prepustiti državama da slobodno biraju financijske metode koje smatraju najprimjerenijima kako bi se zajamčilo pravilno ispunjavanje obveza koje proizlaze iz Konvencije. U tom kontekstu podsjećam da je u presudi u predmetu *Çam protiv Turske* (br. 51500/08, stavak 66., 23. veljače 2016.) Sud naglasio da „on ne utvrđuje načine na koje se treba odgovoriti na obrazovne potrebe djece s invaliditetom” (usporedi s presudom u predmetu *Stoian protiv Rumunjske*, br. 289/14, stavak 109., 25. lipnja 2019.).

5. Sud također zauzima stajalište o načinu na koji bi trebalo organizirati obrazovanje za djecu s invaliditetom i izražava sljedeće mišljenje:

„Osim toga, [Sud] ističe da je u tim instrumentima prepoznato da je najprimjerenije sredstvo za jamčenje tih temeljnih načela uključivo obrazovanje, čija je svrha promicanje jednakih mogućnosti za sve, a osobito za osobe s invaliditetom (gore navedeni predmet *Çam*, stavak 64., s navedenim referencama). Uključivo obrazovanje stoga je nedvojbeno dio međunarodne odgovornosti država u tom području (*Enver Şahin protiv Turske* br. 23065/12, stavak 62., 30. siječnja 2018.).”

Uključivo obrazovanje nesumnjivo je najbolje rješenje za mnoge vrste invaliditeta. Međutim, njim se još uvijek ne omogućuje da se uzimaju u obzir posebne potrebe djece s određenim vrstama invaliditeta (vidi, posebno, *Dupin protiv Francuske*, br. 2282/17, 24. siječnja 2019.). Neka autistična djeca imaju posebnu potrebu za sigurnošću, mirnoćom i prihvaćanjem. Znanstvena istraživanja pokazuju da uključivo obrazovanje kod takve djece može prouzrokovati velike poteškoće i štetiti njihovu napredovanju, a posebne škole ostvaruju puno bolje rezultate i omogućuju im smanjenje poteškoća. Prema tome, preporučivanje uključiva obrazovanja kao rješenja koje je općenito najprimjerenije otvara određena pitanja i izaziva određene rezerve.

Prevela prevoditeljska agencija Alkemist

European Translation Agency
ALKEMIST STUDIO d.o.o.
Miramarska 24/6, 10 000 Zagreb
OIB: 72466496524